

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

САМОЙЛЕНКО ЯРОСЛАВА ВОЛОДИМИРІВНА

Допускається до захисту:
в.о.завідувача кафедри
інформаційних
систем управління,
д-р екон. наук, професор
_____ О. М. Анісімова
« ____ » _____ 20__ р.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКАРЯ
Спеціальність 029 інформаційна бібліотечна та архівна справа

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Керівник:
Прігунов О. В., старший викладач кафедри
інформаційних систем управління,
кандидат економічних наук

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Самойленко Я. В. Інформаційне забезпечення діяльності бібліотекаря. Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність».

У бакалаврській роботі досліджено кваліфікаційні вимоги до професії бібліотекаря у сучасному суспільстві; визначено сутність поняття «інформаційне забезпечення діяльності бібліотекаря».

Ключові слова: інформаційне забезпечення; кваліфікаційні вимоги; інформаційне забезпечення діяльності бібліотекаря.

Рис. 7. Бібліограф.: 17 найм.

SUMMARY

Samoilenko Y. V. Information support of the librarian. Specialty 029 "Information, library and archival affairs", educational program "Documentation and information activities".

Bachelor robotics have advanced qualifications to become a librarian at a modern school; the day of the understanding "Information on the safety of the library's professionalism" is designated.

Keywords: information security; kvalifikatsiyni vimogi; Information on the safety of the library's performance.

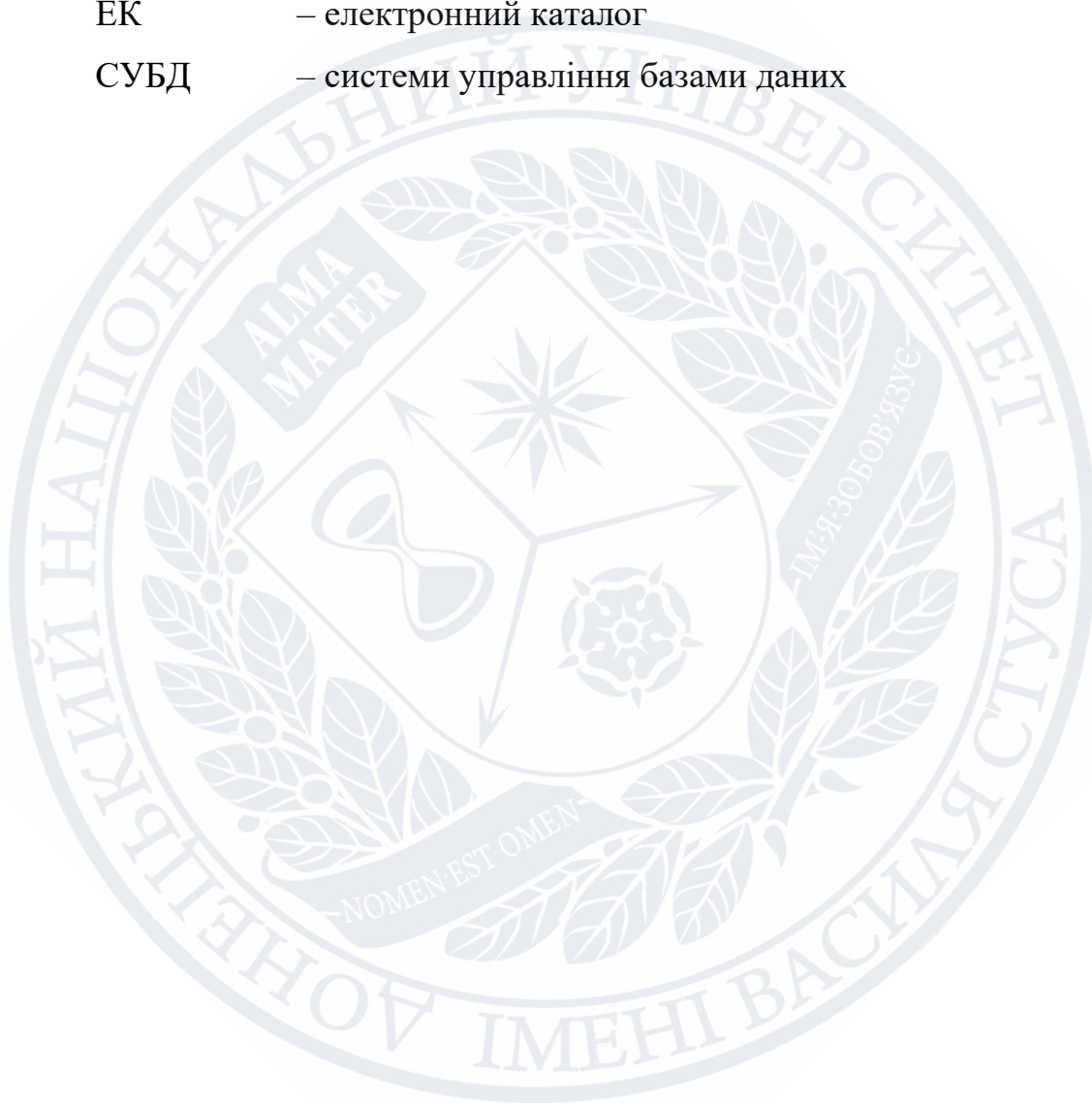
Fig. 7. Bibliography: 17 items.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ БІБЛІОТЕКАРЯ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	9
1.1 Особливості національної бібліотечної системи	9
1.2 Професія «бібліотекар» у сучасному суспільстві	15
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2 ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В НАЦІОНАЛЬНОМУ БІБЛІОТЕЧНОМУ ПРОСТОРІ	23
Висновки до розділу 2	33
РОЗДІЛ 3 ПОНЯТТЯ «ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКАРЯ»	35
Висновки до розділу 3	39
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ	42

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АБІС	– автоматизовані бібліотечні інформаційні системи
АРМ	– автоматизоване робоче місце
ББК	– бібліотечно-бібліографічна класифікація
ЕК	– електронний каталог
СУБД	– системи управління базами даних

ВСТУП

У сучасному світі традиційні друковані джерела інформації конкурують з інформаційно-телекомунікаційними системами, які практично мають необмежені можливості. Тому, сьогодні бібліотекам у своїй діяльності необхідно робити акцент на роботу не тільки з друкованими документами, а й з інформаційними джерелами, які забезпечують вимоги сучасного інформаційного суспільства щодо перспектив свого розвитку.

Бібліотеки – ефективний інструмент для реалізації завдань інформатизації та надання доступу всім категоріям громадян до інформаційних ресурсів. На жаль, на відміну від більшості країн світу, Україна на сьогодні ще повністю не має модернізованої системи бібліотечних установ, які можуть якісно задовольняти інформаційні запити різних потреб суспільства: навчальних, довідково-пізнавальних, розважальних, культурологічних, виробничих тощо. При цьому потрібно враховувати, що інформація має бути актуальною, якісною та корисною, пропонуватися в прийнятній для сучасного користувача формі.

У великому потоці електронної інформації губляться знання, необхідні для суспільного розвитку. Розроблення відповідних технологій та поповнення бібліотек інформацією, у тому числі електронною, що відповідатиме запитам суспільства, підвищить значення бібліотечних установ у суспільстві, розширюючи контингент користувачів.

Традиційні форми обслуговування читачів поступаються новітнім інформаційним технологіям. Саме тому бібліотеки, як сучасні інформаційні центри, мають змогу використовувати дистанційні форми інформаційного обслуговування. Інформаційно-аналітична діяльність може надаватися з використанням сайтів інформаційних центрів або в режимі дистанційного виконання тематичних замовлень абонентів на території України.

Для того, щоб бібліотеки не втратили свою актуальність, потрібно

розвиватися та рухатися з часом. Насамперед робота бібліотеки залежить від її працівників - бібліотекарів.

Бурхливий розвиток інформаційного простору вимагає від бібліотекарів активного використання ІТ-технологій.

Тенденції проникнення соціальних мереж в роботу бібліотекаря швидко зростає. Він має змогу оптимізувати свою діяльність, звертаючись до широкого кола користувачів в соціальних мережах, обираючи найбільш необхідне програмне забезпечення, використовуючи різні засоби інтерактивної комунікації, що зближує його з користувачем. Бібліотекарі також активно використовують соціальні мережі для організації професійного спілкування.

Протягом останніх років українськими дослідниками був зроблений вагомий внесок у вивчення інформаційних процесів та ролі бібліотекарів у задоволенні актуальних інформаційних запитів.

Академіком О. Онищенком та науковим колективом проводяться системні дослідження у сфері аналізу закономірностей входження України в інформаційне суспільство, вивчення проблем освоєння електронних інформаційних ресурсів бібліотечною сферою України.

В своїх роботах К. Лобузін досліджувала значення комп'ютеризації в розвитку технологій бібліотечної діяльності. Участь бібліотек, їхніх інформаційно-аналітичних структур у процесах політичної комунікації розглянула Т. Гранчак; процес адаптації бібліотечних установ до економічних перетворень у суспільстві досліджувала І. Давидова та ін.

Сучасним бібліотекам у своїй діяльності необхідно робити акцент на роботу не з друкованими документами, а з інформацією, оскільки вона забезпечує вимоги сучасного інформаційного суспільства щодо перспектив свого розвитку.

Поступово традиційні форми обслуговування читачів поступаються новітнім інформаційним технологіям. Для того щоб бібліотеки не втратили свою актуальність, потрібно розвиватися та рухатися з часом. Насамперед

робота бібліотеки залежить від її працівників – бібліотекарів.

У своїй роботі ми намагаємось розкрити сутність інформаційного забезпечення діяльності бібліотекаря є одним із важливих складових успішного розвитку суспільства.

Актуальність теми дослідження. Бурхливий розвиток нових інформаційних технологій та індустрії електронних носіїв інформації, суттєві зміни в соціокультурних процесах, які стали характерними для початку XXI століття, визначили нагальну необхідність застосовування в бібліотечній практиці сучасних засобів формування, збереження, оброблення, використання різноманітної інформації, зокрема формування електронних ресурсів, що включає створення баз інформаційних ресурсів та нових інформаційних продуктів і послуг. Виникає необхідність розуміння сутності інформаційного забезпечення діяльності бібліотекаря у сучасних умовах.

Мета роботи: визначити сутність інформаційного забезпечення діяльності бібліотекаря у сучасних умовах.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких логічно пов'язаних теоретичних, науково-методичних та практичних завдань:

- дослідити особливості національної бібліотечної системи;
- дослідити кваліфікаційні вимоги до професії бібліотекаря у сучасному суспільстві;
- дослідити сутність інформаційного забезпечення в національному бібліотечному просторі;
- визначити сутність поняття «інформаційне забезпечення діяльності бібліотекаря».

Об'єкт дослідження: інформаційне забезпечення, як складова діяльності бібліотекарів.

Предмет дослідження: практичне обґрунтування інформаційного забезпечення діяльності бібліотекарів.

Теоретичне та/або практичне значення одержаних результатів. Результати роботи можуть бути використані в діяльності державних бібліотек.

Практичне значення одержаних результатів полягає у поповненні понятійно-категоріального апарату у бібліотечні галузі, запропонованим у роботі визначенням поняття «інформаційне забезпечення діяльності бібліотекаря».

Структура кваліфікаційної (бакалаврської) роботи. Складається з трьох розділів, чотирьох підрозділів, вступу, висновків, списку використаних посилань, сімох рисунків.

РОЗДІЛ 1

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ БІБЛІОТЕКАРЯ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

1.1 Особливості національної бібліотечної системи

Бібліотечна система України функціонує на основі координації і кооперації, головною метою яких є формування єдиного інформаційного простору з комплектування фондів, обробки документів, довідково-пошукового апарату, взаємовикористання бібліотечних ресурсів, а також організації науково-дослідної, науково-бібліографічної та науково-методичної роботи.

Законодавство по забезпеченню діяльності бібліотек в Україні налічує більше ніж 3000 законодавчих актів (Законів, постанов Верховної Ради України, постанов Кабінету Міністрів України, указів Президента, міжвідомчих та відомчих документів) [1, 2]. Головним з яких є спеціальний для цієї сфери Закон України від 27 січня 1995 р. № 32/95-ВР «Про бібліотеки і бібліотечну справу». Цим Законом регулюються питання статусу бібліотек, а також правові та організаційні засади діяльності бібліотек і бібліотечної справи в Україні. У якості одного з аспектів Закон встановлюється класифікація бібліотек: за значенням, за змістом бібліотечних фондів, за призначенням.

На рис.1.1 показані бібліотеки за зростанням їх значення для країни. Як показано на рисунку, національні бібліотеки мають для країни найбільше значення. Їх бібліотечні фонди містять виклики обсяги видань різних типів збірань, постійно обновлюваних надходжень, виконують більше функцій та надають більше послуг. Вони забезпечують потреби людини в набутті і примноженні знань, її культурному і інтелектуальному розвитку. Від стану таких бібліотек залежить рівень бібліотечно-інформаційного обслуговування

в цілому.

всеукраїнські загальнодержавного значення (національні, державні)

- республіканські (Автономної Республіки Крим)
- обласні
- міські
- районні
- селищні
- сільські

Рисунок 1.1 – Класифікація бібліотек за значенням

За змістом бібліотечних фондів бібліотеки розподіляють на:

- універсальні;
- галузеві;
- міжгалузеві.

Галузева бібліотека на основі галузевого фонду та інформаційно-пошукових засобів задовольняє інформаційні потреби у певній галузі знань або практичної діяльності (науково-технічної, медичної, сільськогосподарської та ін.).

Призначенням міжгалузевих бібліотек є накопичення і збереження знань взаємопов'язаних галузях.

Універсальні – формують бібліотечні фонди без прив'язки до конкретної галузі (галузей).

Також законодавець поділяє бібліотеки за призначенням:

- публічні (загальнодоступні), у тому числі спеціалізовані для дітей, юнацтва, осіб з фізичними вадами;
- спеціальні (академії наук, науково-дослідних установ, навчальних

закладів, підприємств, установ, організацій).

Завданнями публічних бібліотек є задоволенні інформаційних потреб широкої громадськості. Саме це їх відрізняє від спеціальних, діяльність яких може бути пов'язана із забезпеченням потреб конкретної школи, установи чи дослідницького центру. Закон дозволяє об'єднуватися публічні, спеціальні та спеціалізовані бібліотеки у централізовані бібліотечні системи [3].

Проте вимоги і практична діяльність бібліотек у сучасну епоху інформатизації значно випереджає норми права, що зафіксовані у діючих нормативно-правових актах, тому існує багато проблем, пов'язаних з формуванням і подальшим використанням інформаційного електронного середовища як окремою бібліотекою, так і у кооперації з іншими. Бібліотекам доводиться самостійно розв'язувати проблеми розробки, впровадження, налагодження та функціонування різноманітних інформаційних ресурсів, регулювання прав користувачів щодо електронного доступу до електронних ресурсів, питання авторського права щодо доступу користувачів до повнотекстової інформації, копіювання, оцифрування документів тощо [2]. Кількість і різноманітність напрямків вражає і показує наскільки різнопланові задачі потрібно розв'язувати в процесі діяльності бібліотек (рис.1.1).

Рисунок 1.1 – Напрямки діяльності бібліотек

Існує ряд проблем, що гальмують процеси трансформування бібліотек та їх подальший інтенсивний розвиток, який впливає на якість бібліотечно-інформаційного забезпечення бібліотекаря, серед них:

- невідповідність формування сукупного бібліотечного фонду сучасним потребам користувачів і вимогам суспільства, зокрема відсутність повноцінного комплектування новими періодичними та неперіодичними українськими й зарубіжними виданнями, як традиційними, так і електронними навчальними посібниками, електронними копіями навчально-методичних видань тощо, що знижує рівень упровадження принципу рівного доступу користувачів до інформації;
- недостатні темпи та відсталість упровадження інформаційно-комунікаційних технологій, що ускладнює або унеможливорює виконання виробничих процесів та обслуговування користувачів на сучасному рівні, застарілий комп'ютерний парк, відсутність єдиного ліцензованого програмного забезпечення для автоматизації бібліотечних процесів;
- відсутність узгодженої державної політики з питань корпоративної каталогізації, що унеможливорює здійснення обміну бібліографічною інформацією;
- відсутність доступу до світових інформаційних ресурсів OCLC, EBSCO, повнотекстових електронних журналів провідних європейських видавництв Elsevier, Springer, Kluwer Academic Press тощо в більшості бібліотек;
- відсутність фінансування в обсягах, достатніх для ефективної діяльності та розвитку бібліотек мережі;
- незадовільний стан матеріально-технічної бази більшості бібліотек: приміщення, обладнання й техніка не відповідають сучасним вимогам обслуговування користувачів і збереження бібліотечних фондів, зокрема рідкісних і цінних видань.

Слід виокремити два питання.

Перше – формування у бібліотечного працівника стилю мислення і

поведінки на основі категорій і понять цифрової культури, не ігноруючи, звичайно, культури рукописного і друкованого слова. Але сфера дії і масштаби ресурсу творів друку будуть звужуватися, як би ми не сумували з цього приводу. А джін, що вийшов з комп'ютера в інтернет, гігантськи розростається і створює цілі галактики інформаційних баз.

Твори друку з часом стануть привілеєм турбот інтелектуальної і бібліотечної еліти, а електронні ресурси будуть основними в інформаційному забезпеченні суспільного розвитку. У нас же ще нерідко в бібліотечному мисленні переважають уявлення епохи панування творів друку.

Кожна бібліотека має свою стратегію і програму розвитку. Все в них нібито правильно: турбота про фонди, поліпшення сервісу, комфорт в бібліотеці. Та вчитуєшся в ці документи і відчуваєш, що чогось там не вистачає, а саме: бачення, викликаного появою нового типу грамотності і культури і відповідно нових технологій і механізмів задоволення вічної потреби людини в інформації.

Друге – готовність бібліотекаря до результативної конкуренції з аналогічними структурами. Це – різноманітні інформаційні служби, аналітичні центри, «фабрики знань», інші постачальники інформації. Часом вони більш забезпечені, динамічні, навіть агресивні, з претензією на пріоритет в інформаційному середовищі.

Період, коли бібліотеки заповнював стихійний приплив читачів, минув. Настав час розгортання пошуку і приваблення тих, кому бібліотека потрібна. Зміни в суспільстві відкривають бібліотеці нові об'єкти. Йде індивідуалізація особи з її бажанням самовдосконалення, росте кількість працюючих дома і в дистанційному режимі, все частіше появляються так звані «розумні» квартири, будинки, житлові комплекси, множаться інформаційні мікрослужби в установах, закладах, організаціях, на підприємствах. Їм зручніша дистантна взаємодія з бібліотеками.

Великий і швидкий обіг інформацій в суспільстві породив підвищений попит на аналітичну продукцію. У пошуках рішень люди хочуть бачити

узагальнений результат проблеми, щоб іти далі, а не перевертати гори матеріалу, щоб дійти висновку, що уже зроблений. Аналітична продукція, що накопичується в бібліотеці і створюється у ній самій, стає козирною картою. Бібліотекарі формують позитивний імідж значною мірою своїми аналітичними службами.

Матеріальні, технічні, фінансові, організаційні негаразди в сьогоденні бібліотеках не повинні сіяти паніки, зневіри в бібліотечну справу. Кризи скрізь і завжди змінювалися новим піднесенням. Електронна ера з її могутнім технічним, технологічним, соціокультурним потенціалом відкрила бібліотекарям небачені можливості:

- вперше інтегрувати в єдине ціле всі види документів на основі універсальної мови цифр;
- вперше діяти в планетарному масштабі – діставати інформацію в будь-якому куточку землі і відсилати інформацію в будь-який куточок землі;
- вперше оперувати необмеженим масивом інформації;
- вперше в інтерактивному режимі співпрацювати з необмеженим колом читачів/користувачів;
- вперше створювати світові мережі бібліотек.

Ніколи в історії цього не було. Бібліотекар об'єктивно отримав повний простір для виконання ролі носія і сівача знань і духовних цінностей. Ми покликані, взяти на повсякденне озброєння ці дари інформаційної епохи.

Отже, мислення бібліотечного фахівця потребує масштабного інноваційного насичення. Це вимагає залучення до процесів забезпечення діяльності бібліотек фахівців різних профілів або поглянути на посаду бібліотекар, як на професію нового типу, – фахівця широкого профіля зі знаннями і набором компетенцій із різних галузей науки. Такий фахівець, на ряду з документознавством, діловодством, архівознавством, повинен мати аналітичний склад ума і бути обізнаним в інформаційних технологіях.

1.2 Професія «бібліотекар» у сучасному суспільстві

Професія бібліотекар існує стільки, скільки існують бібліотеки. Вона виникла у давніх шумерів, понад чотирьох тисяч років тому, де вперше з'явилися глиняні каталоги. Це була винятково чоловіча робота. Першими бібліотекарями вважаються писарі, які складали зібрання глиняних табличок. В Давній Греції бібліотеки були приватними, а бібліотекарями служили раби. З появою в Афінах першої публічної бібліотеки професія відразу стала шанованою та доступною тільки для вільних громадян. В Стародавньому Римі бібліотекарі збирали, описували та зберігали інформацію. В бібліотечну працю уже тоді увійшли просвітницькі та наукові функції. В Середні віки бібліотеки розташовувалися в монастирях, і хранителями книг були монахи, які переписували, зберігали та розповсюджували книги.

В Україні перша літописна згадка про бібліотеку відноситься до 1037 року, коли Ярослав Мудрий зібрав літописців для перекладу грецьких книг, які він наказав зберігати в Софіївському соборі. На той час бібліотекарів називали «книгохранителями». Люди цієї професії були дуже шанованими у суспільстві.

Бібліотека завжди еволюціонувала разом з розвитком суспільства. XXI століття – це час високих комп'ютерних технологій. Сьогодні Всесвітня мережа все більше завойовує інформаційний простір та багато людей надають перевагу пошуку інформації в Інтернеті, але слово та книга попри все залишаються необхідними людям. Тому ця професія буде жити стільки, скільки буде існувати друковане слово.

Американський кінорежисер та сценарист Джоел Шумахер казав: «Бути бібліотекарем те саме, що бути велосипедистом, коли перестаєш крутити педалі, падаєш».

Також ця професія потребує вміння спілкуватися з людьми та бути комунікативним. Бібліотекар повинен вміти привернути увагу аудиторії, знати психологію людини, постійно опановувати ораторське мистецтво.

За останні роки з появою та розвитком цифрових технологій в бібліотечній сфері з'явилися нові спеціальності: бібліотекар-програміст, бібліотекар-технолог, адміністратор інформаційних систем та інші. Також бібліотекарі проводять соціологічні та маркетингові дослідження і в зв'язку з цим виникли такі спеціальності як: бібліотекар-маркетолог, бібліотекар-дослідник, бібліотекар-соціолог. Але поки що таких спеціалістів готують лише за кордоном (США та країнах Європи).

Професія бібліотекаря невідривна від високого та відповідального слова «служіння». Служити збереженню духовних цінностей, служити еталоном розумної та інтелігентної людини, служити людям для отримання важливих знань та неспотвореної інформації, - ось лише кілька пунктів з великої місії працівника сфери культури, до якої відносять працю бібліотекаря. Нещодавно вчені оприлюднили список професій, які в подальшому можуть зникнути. Тепер, коли час стає розкішшю, а вимоги до рівня професіоналізму значно підвищуються, найпростіші технологічні операції навчилися виконувати складні програмні механізми (роботи). Тобто, в найближчому майбутньому можуть зникнути професії робітника, водія, пекаря, офіціанта та багатьох інших. Але, за передбаченнями вчених, залишаться професії, що пов'язані з комунікаціями. Саме до цієї категорії професій належить професія бібліотекаря.

Бібліотекар, насамперед, працює з друкованим словом, книгою. Значить, професія бібліотекаря буде потрібною стільки, скільки на Землі будуть існувати книга та потреба до читання. Одного разу дитячу письменницю Астрід Ліндгрєн запитали, чи є у книги майбутнє. Вона відповіла: «з таким самим успіхом можна запитати: чи є майбутнє у хліба? У троянди? У дитячої пісеньки?... Для багатьох з нас книги також потрібні як хліб і сіль. І так буде, скільки б не винаходили хитромудрих касет, і телевізорів, і інших замінників». Професія бібліотекаря є давньою. Бібліотеки та бібліотекарі з давніх давен були дуже шанованими у суспільстві. Бібліотекарями були байкар Іван Андрійович Крилов, великий російський математик Микола Іванович

Лобачевський, Павло Петрович Єршов (автор знаменитого «Коника-Горбоконики»), Іван Олексійович Бунін, письменник Михайло Михайлович Пришвін, а також зарубіжні письменники Борхес, Гете, брати Ґрімм.

Останнім часом почастишали полемічні дискусії щодо того, чи є майбутнє у друкованій книзі у світі, де Інтернет завоює все нові простори. Інтернет, або «всесвітнє павутиння», давно змінив погляди людей на пошук інформації. Замість пошуку книги, біганини по книгарнях або сидіння в бібліотеках, можна просто зайти в Інтернет і почитати книгу там. Нехай навіть так. Навіть в цифровому відображенні слово все рівно залишається живим та потрібним людям. Але якщо людство взагалі перестане читати книги, люди деградуватимуть, бо для будь-якого розвитку потрібні кропітка праця та постійний рух уперед. Те ж саме стосується розумової праці та духовного розвитку. Саме друковані книги, на відміну від цифрових носіїв, зберігають живий подих історії та володіють тим джерелом інформації, яку неможливо вичерпати.

Саме артистизм виходить на одне з перших місць у професії бібліотекаря. Ось рядки з цього дослідження: «Діяльність бібліотек в даний час різноманітна, складна, що вимагає від бібліотекарів творчої ініціативи, майстерності, комунікативної культури, генерації інноваційних ідей. На сучасному ринку праці затребуваними стають артистичні здібності бібліотекарів». Виявляється, що не лише педагог повинен володіти творчою майстерністю, вміючи привернути увагу аудиторії і змушуючи кожного студента повірити, що викладач звертається саме до нього. З'ясовується, що і бібліотекар також повинен працювати над собою і своїм іміджем, знати психологію людини, вміти привернути увагу будь-якої людини, опанувати ораторське мистецтво та бути цікавим і артистичним.

Виходячи з бакалаврського дослідження, «сучасна система формує бібліотекаря як хорошого виконавця, забуваючи про те, що він повинен бути творчою особистістю з креативним та інноваційним мисленням, що володіє артистичністю. Саме такому бібліотекарю легше налагодити стосунки як з

читачами, так і зі спонсорами, благодійниками, а також широкими верствами населення, поширюючи позитивні думки про працю бібліотекаря і діючи в різних комунікаційних сферах». Ось що сказав про професію бібліотекаря відомий бібліотекознавець Едуард Рубенович Сукіасян. Цей авторитетний бібліотекар нашого часу, розробник бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК), доцент, кандидат педагогічних наук, професор, заслужений працівник культури.

На його думку, «сучасний бібліотекар повинен знати іноземні мови, бути ерудованим, мати наукове звання, віртуозно спілкуватися з людьми, володіти цифровими технологіями на високому рівні, все життя займатися самоосвітою». Едуард Рубенович Сукіасян, звертаючись до бібліотечної спільноти, сказав: «Якщо ми всі разом визнаємо, що слово «Бібліотекар» пишеться з великої літери, ви зрозумієте, за що я борюся». Саме людським якостям представників сфери культури останнім часом надається величезного значення: «Бібліотека не тільки сховище книг. Не тільки книгами потрібно займатися, головне - це створити в бібліотечних відділах атмосферу відкритості і доступності» (Е. Р. Сукіасян). І це цілком зрозуміло, бо професія бібліотекаря належить до типу професій, одна з головних та найважливіших особливостей якої пов'язана саме взаємовідносинам з особистостями, тобто, спілкуванню з читачами. В сучасні скрутні часи бібліотекам та її працівникам важко виживати. Та є робота і є люди, які хочуть бачити перед собою усміхнених та доброзичливих бібліотекарів, які не будуть скаржитись на тяжке життя своїм користувачам. Якщо нам важливо наповнити наші бібліотечні зали читачами, то чому б не взяти на озброєння прислів'я, що стосується цілителів людських тіл: «Якщо після візиту до лікаря хворому не покращало, то це не лікар». Так званий «людський фактор» важливий в усіх професіях. Тому, нехай після візиту в «Храм Книги» людина йде з посмішкою, адже ні одне віртуальне спілкування та цифрові технології не замінять ніколи людське тепло та увагу.

Покликання бібліотекаря – нести почесну місію – дарувати людям

радість спілкування з книгою. В Україні обиватель часто вважає головним завданням бібліотекаря видання, прийняття літератури та заповнення читацьких формулярів. Але діяльність бібліотек в сучасному світі дуже багатовекторна та різноманітна.

Класифікатор професій України відносить професію «бібліотекар» до розділу «Професіонали». Це означає, що ця професія передбачає високий рівень знань у різних галузях науки. Професійні знання вимагають застосування широкого кола концепцій, теорій та методів розв'язання певних проблем чи систематизації знань з певних дисциплін. Кваліфікація такого працівника повинна підтверджуватись дипломом про повну вищу освіту (СО «Спеціаліст» або СО «Магістр»), дипломом про присудження науково ступеня кандидата/доктора наук або атестатом про затвердження вченого звання [4].

Безпосередньо до обов'язків бібліотекаря відносять: аналіз читацького попиту і наявного формування бібліотечного фонду; технічне оброблення отриманих документів; систематизація літературного фонду; контроль за документами; каталогізація фонду; обслуговування користувачів і формування у читачів навичок незалежного бібліотечного користування, вчить грамотному пошуку інформації за каталогами; веде індивідуальну та масову роботу з користувачами (бесіди, огляди, літературні вечори, читацькі конференції тощо); консулює педагогів і батьків з питань читання учнів та родинного читання; організовує забезпечення бібліотеки необхідним технічним обладнанням; удосконалює традиційні та опановує новітні бібліотечні технології тощо [5, 6]. Тобто до обов'язків бібліотекаря віднесено займатись не тільки обліковою діяльністю, а також і дослідницькою, аналітичною, пошуковою і навчальною.

Різнноманітність виконуваних бібліотекаром функцій підтверджуються вимогами до кандидатів на вакантні посади «Бібліотекар-систематизатор» і «Бібліотекар» на сайті пошуку роботи work.ua, серед яких: ведення статистичної документації, робота на сторінках бібліотеки у соцмережах,

володіння інформаційними технологіями; навички розроблення програм, планів, положень, інших документів, що сприяють інформаційній діяльності; методична та консультаційна робота. Базовими навичками та вміннями вже стали: впевнене користування ПК, застосунками MS Excel, MS Word, MS PowerPoint; знання відеоредакторів, ведення відеоканалів YouTube, вміння збирати інформацію за допомогою Google-форм. Іноді зустрічаються вміння адмініструвати і користуватись системами електронного документообігу [7-9].

Окремою позицією класифікатора професій України є професія «головний бібліотекар», яка віднесена до розділу «Керівники підприємств, установ і організацій». Така людина, як правило, очолює відповідний структурний підрозділ або бібліотеку в цілому. Крім кваліфікаційних характеристик звичайного бібліотекара вона повинна володіти комунікаційними навичками і навичками управлінської роботи (знати досвід вітчизняних та світових бібліотек, основи економіки та управління бібліотечною справою, організацію праці та технологію бібліотечних процесів) [10].

Наведеними посадами офіційний перелік національних бібліотечних професій не обмежується. На рисунку 1.2 показано перелік посад, затверджений чинним наказом Міністерства культури і мистецтва України від №168 14.04.2000 р. Тому сьогодні бібліотекар повинен бути справжнім фахівцем в багатьох галузях. В першу чергу, він – ерудований, має креативне та інноваційне мислення, творчий та обізнаний в сучасних інформаційних технологіях, володіє системою знань в різних галузях для того, щоб вміти виділяти головне в інформаційному потоці.

Отже, сьогодні бібліотекар працює не тільки з книгами, але і використовує весь спектр сучасних технічних засобів, цифрових каталогів, інформаційно-пошукових систем Інтернету. Сучасні бібліотекарі роблять презентації в різних програмах, ведуть блоги та сторінки в соціальних мережах. Тому бібліотекарі мають вміти користуватися комп'ютером, сканером, принтером, ксероксом, модемом, відеотехнікою тощо. До

професійно важливих якостей сучасного бібліотекаря можна віднести такі як: уважність, акуратність, терпіння та наполегливість. Справжній спеціаліст повинен постійно займатися самоосвітою та саморозвитком, мати організаторські здібності.

Керівники

- Генеральний директор національної бібліотеки. Директор державної,
- Наукової, обласної бібліотеки
- Головний бібліограф
- Головний бібліотекар
- Головний методист (бібліотечна справа)
- Директор (завідувач) бібліотеки, централізованої бібліотечної системи
- Завідувач філіалу бібліотеки централізованої бібліотечної системи
- Начальник відділу бібліотеки. Завідувач відділу (сектора) бібліотеки
- Учений секретар (бібліотечна справа)

Професіонали

- Бібліограф
  - Провідний бібліограф
  - Бібліограф I категорії
  - Бібліограф II категорії
  - Бібліограф
- Бібліотекар
  - Провідний бібліограф
  - Бібліограф I категорії
  - Бібліограф II категорії
  - Бібліограф
- Методист (бібліотечна справа)
  - Провідний методист (бібліотечна справа)
  - Методист (бібліотечна справа) I категорії
  - Методист (бібліотечна справа) II категорії
  - Методист (бібліотечна справа)
- Редактор (бібліотечна справа)
  - Провідний редактор (бібліотечна справа)
  - Редактор (бібліотечна справа) I категорії
  - Редактор (бібліотечна справа) II категорії
  - Редактор (бібліотечна справа)

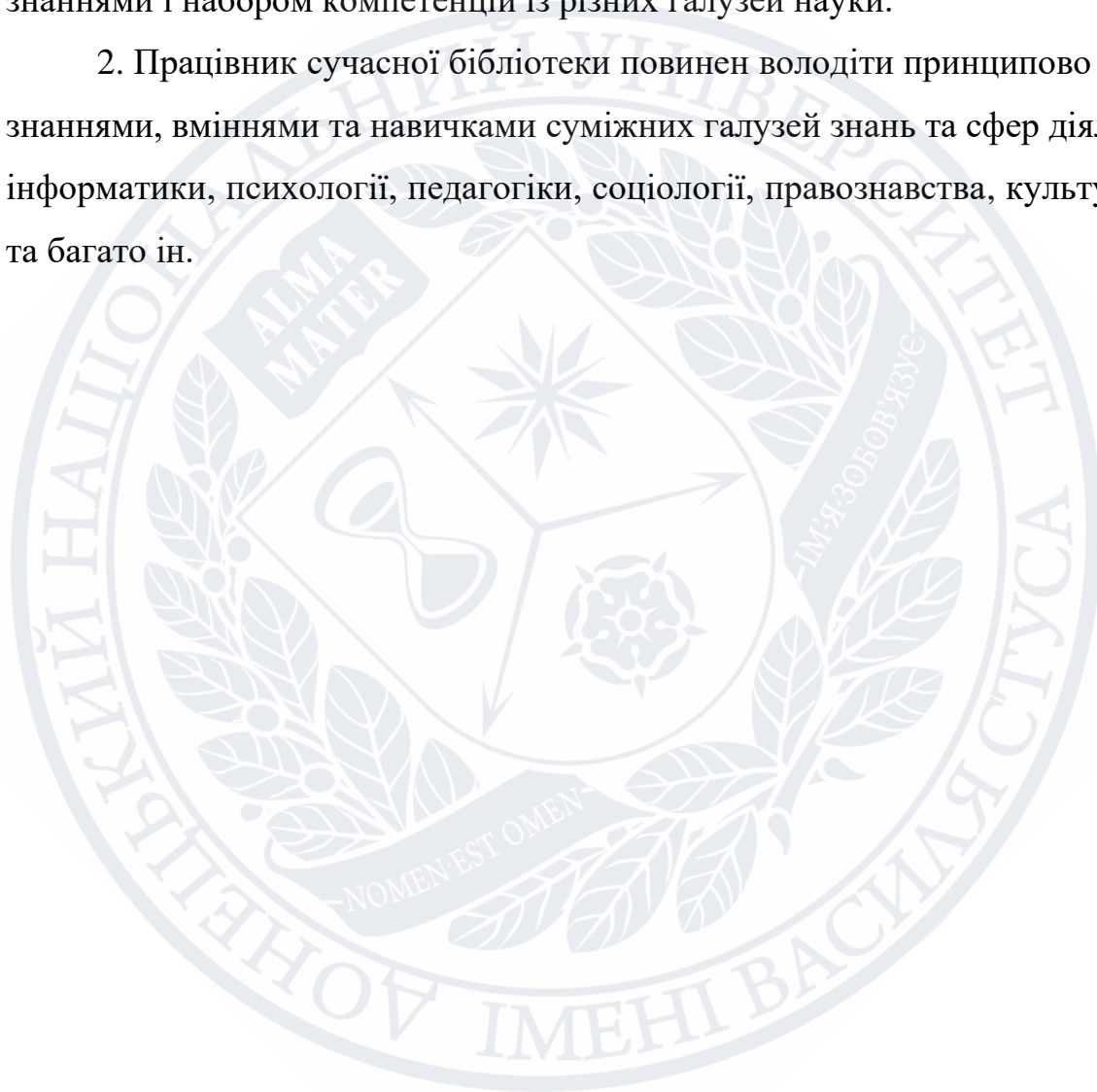
**Рисунок 1.2 – Перелік бібліотечних професій, що затверджені
Міністерством культури**

Висновки до розділу 1

Аналіз професійних компетентностей бібліотекаря у сучасному інформаційному суспільстві дає підстави зробити такі висновки:

1. Сучасні потреби інформаційного суспільства вимагають залучення до процесів забезпечення діяльності бібліотек фахівців широкого профіля зі знаннями і набором компетенцій із різних галузей науки.

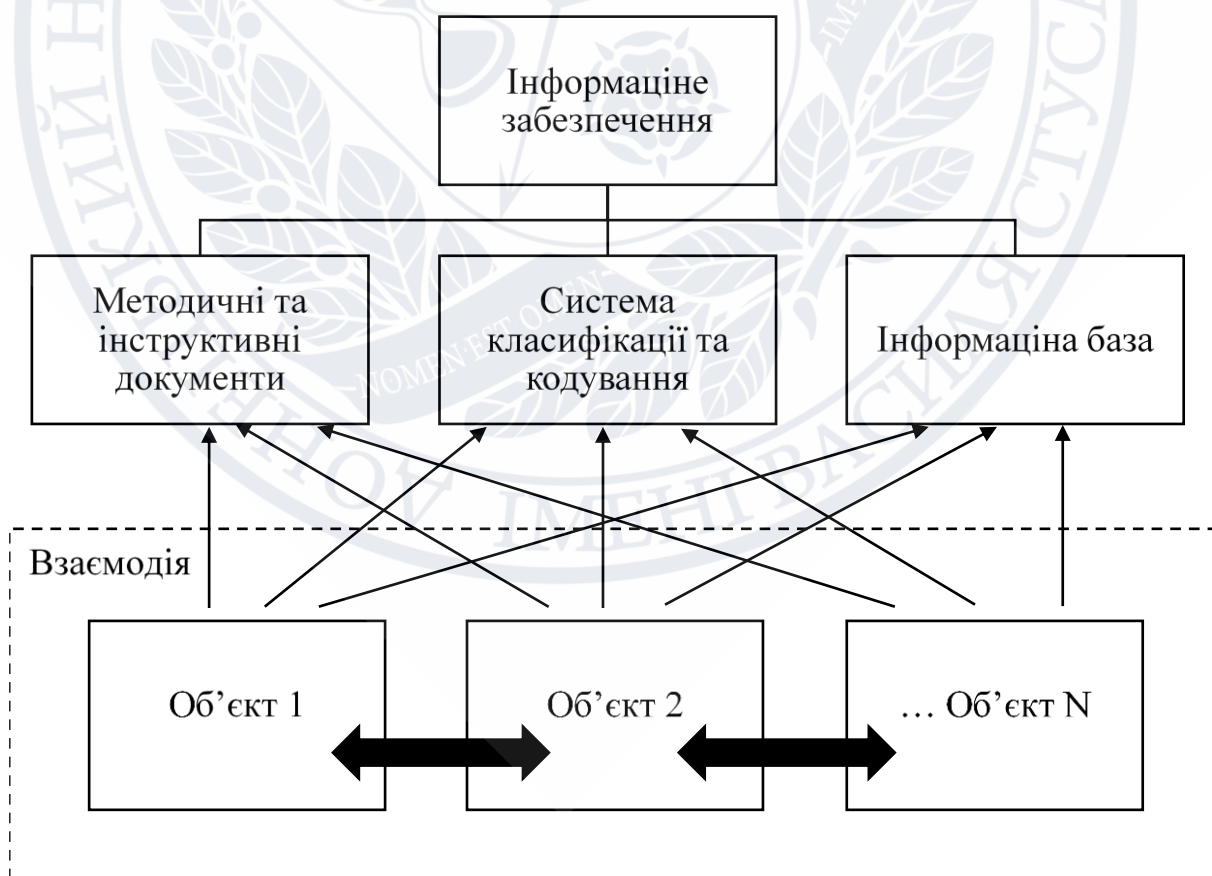
2. Працівник сучасної бібліотеки повинен володіти принципово новими знаннями, вміннями та навичками суміжних галузей знань та сфер діяльності: інформатики, психології, педагогіки, соціології, правознавства, культурології та багато ін.

РОЗДІЛ 2

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В НАЦІОНАЛЬНОМУ БІБЛІОТЕЧНОМУ ПРОСТОРИ

Поняття «інформаційне забезпечення» в широкому розуміння – це сукупність форм документів, нормативної бази та реалізованих рішень щодо обсягів, розміщення та форм існування інформації, яка використовується в інформаційній системі [11]. Воно використовується для організації комунікація об'єктів взаємодії різних інформаційних систем між собою. Для належної взаємодії таких об'єктів, дані, що циркулюють в системі, мають бути описані спеціальними способами на усіх рівнях її функціонування. Таким чином досягається розв'язання проблеми їх інформаційної сумісності в найширшому розумінні (рисунок 2.1).

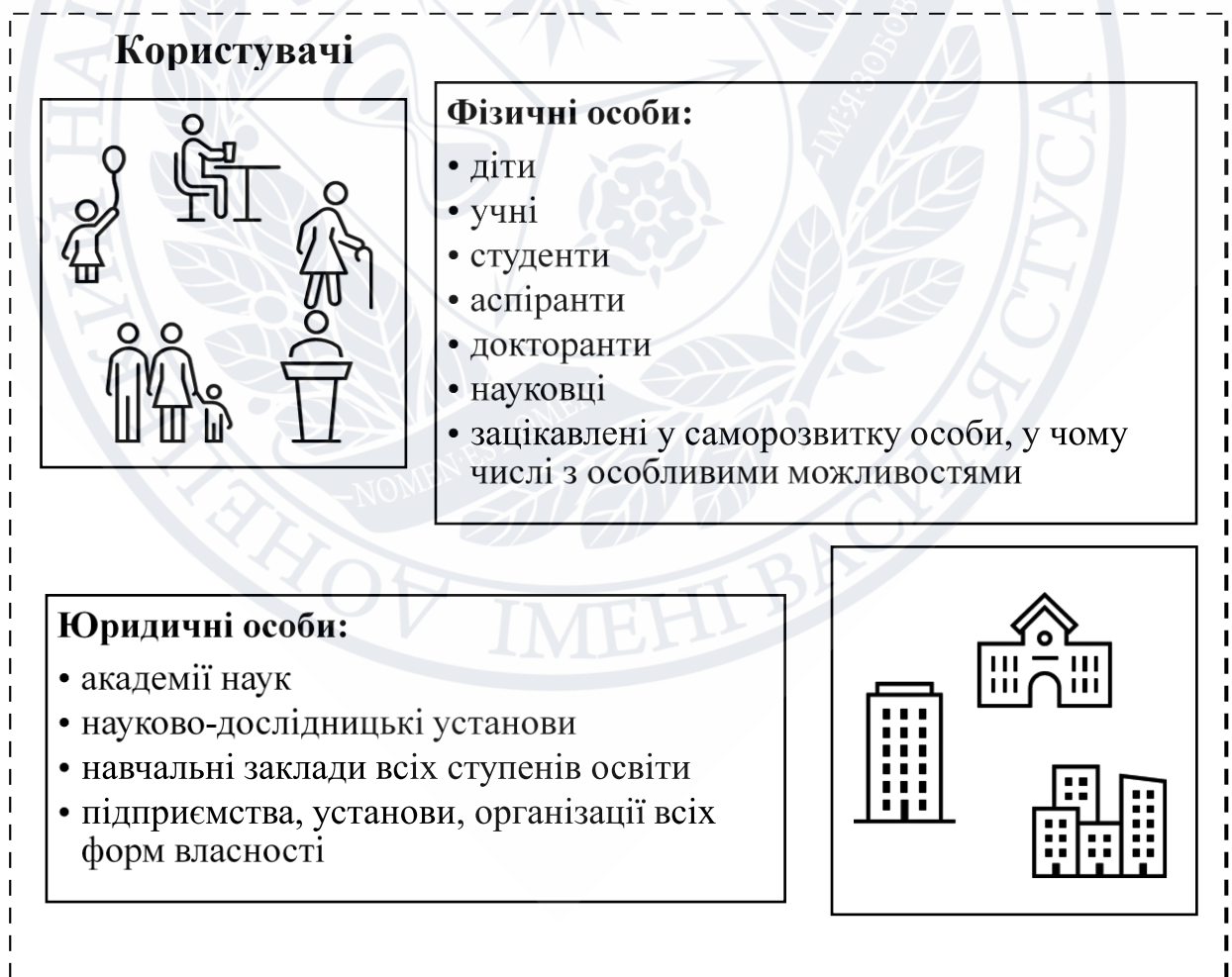

Рисунок 2.1 – Поняття «Інформаційне забезпечення»

Зазначимо, що поняття «інформаційне забезпечення діяльності бібліотеки» є похідним і тому більш вузьким. Отже, воно полягає у визначенні у кожній бібліотеці відповідних складових інформаційного забезпечення:

- методичних та інструктивних документів;
- уніфікованої системи класифікації та кодування;
- складових інформаційної бази;
- об'єктів, що взаємодіють в системі.

Всі об'єкти інформаційного забезпечення діяльності бібліотек можна розділити на зовнішніх і внутрішніх. До головних об'єктів внутрішньої комунікації можна віднести керівних і професійних кадрів, що працюють у бібліотеці. На рисунку 2.2 наведено об'єкти зовнішньої комунікації бібліотек, яких розподілено на юридичних та фізичних осіб.

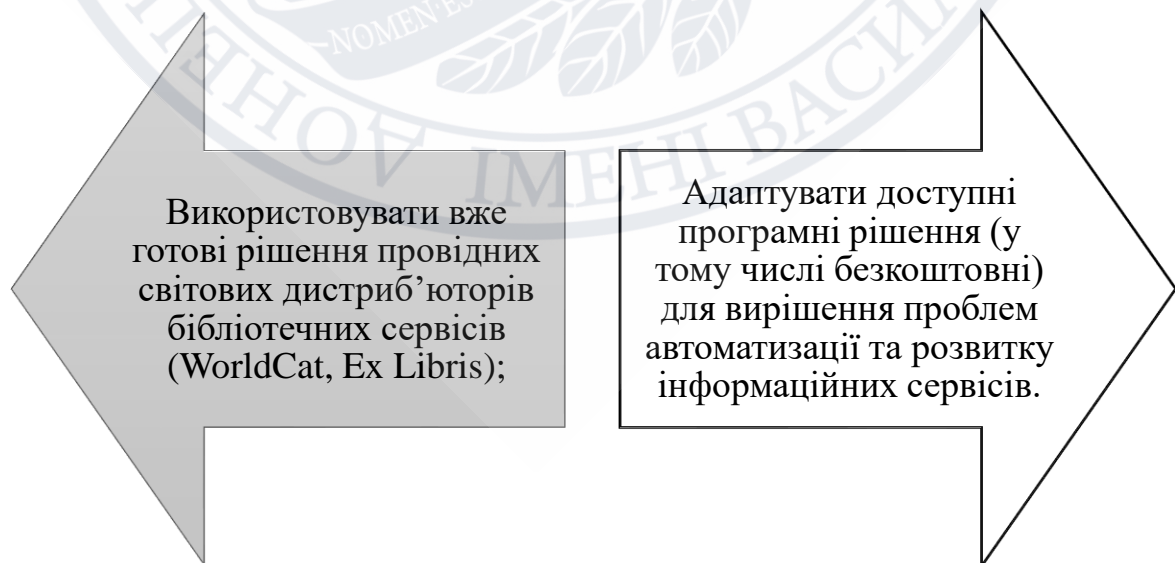
Рисунок 2.2 – Об'єкти зовнішньої комунікації

Отже, діяльність бібліотек полягає у забезпеченні взаємодії кадрового складу в середині бібліотеки, а також із зовнішніми комунікантами, яких поєднують під єдиною назвою «Користувачі». Ця взаємодія підтримується методичним та інструктивними документами, єдиною системою класифікації та кодування, а також інформаційною базою.

Основою інформаційної бази у сучасних умовах діяльності бібліотек є автоматизовані бібліотечні інформаційні системи (АБІС), які дозволяють розв'язувати складні завдання, пов'язані з формуванням, збереженням та управлінням електронними інформаційними ресурсами.

Автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи – системи планування ресурсів бібліотеки, які використовуються для відстеження бібліотечних фондів, від їх замовлення та придбання до видачі відвідувачам бібліотек. АБІС забезпечують опрацювання, аналітико-синтетичне оброблення та представлення користувачам документного фонду бібліотеки (як традиційного (паперового), так і електронних інформаційних ресурсів), обслуговує бібліотечні фонди на всіх етапах: від придбання до замовлення [12]. Сучасний інформаційний ринок пропонує низку програмно-технологічних засобів. Кожна бібліотека сама визначає найбільш важливі інформаційні ресурси. Існує два основні підходи вибору (рис.2.3).

Рисунок 2.3 – Основні підходи вибору інформаційного ресурсу

У кожному з цих рішень є свої недоліки і переваги.

Користуючись сервісами Ex Libris, WorldCat, бібліотеці не обов'язково мати штат програмістів, можна, навіть, не утримувати власні сервери та сховища даних для розміщення електронних ресурсів. В цьому випадку бібліотечні фахівці можуть налаштовувати інтерфейс власними силами.

Недоліком є те, що бібліотека залежить від рішень, які пропонуються інформаційним ринком. Вона повинна пристосовувати свою технологію до вимог заданих стандартів. Зміни програмного забезпечення потребують звернення до компетентних спеціалістів, консультації яких є платними.

У другому випадку, в штаті бібліотеки мають бути професійні спеціалісти з програмного забезпечення. Бібліотеки можуть самі впроваджувати необхідні інформаційні сервіси та керувати власними електронними ресурсами. Перевагою є те, що безкоштовні програмні продукти розвиваються достатньо швидко, що дає змогу приймати оперативні рішення. Однак, тут необхідно суворо дотримуватися міжнародних стандартів та форматів даних, для забезпечення входження бібліотечних інформаційних ресурсів в інтегровані корпоративні державні та міжнародні проекти. Сьогодні цей варіант є більш доступним для українських бібліотек. Для підвищення продуктивності та ефективності праці бібліотекарів й поліпшення якості обслуговування користувачів на сучасному етапі, розвиток бібліотечних технологій можна охарактеризувати, як етап створення інформаційної інфраструктури функціонування автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем.

Функції типової АБІС реалізують переосмислені та перекладені на автоматизовану платформу традиційні бібліотечні технології. І тут важливо усвідомити, що автоматизована технологія може, зберігаючи основну ідеологію, істотно відрізнитися від традиційної.

Ф. С. Воройський стверджує – інформаційно-технічна інфраструктура сучасної АБІС має відповідати таким основним вимогам та підтримувати:

- відкриті *стандарти* – забезпечувати інтероперабельність, а саме:

підтримувати застосування стандартних протоколів взаємодії та форматів даних (стандарти ISO, ДСТУ, IEEE);

- *розподілене середовище* – можливість роботи системи в будь-якому мережевому середовищі – локальній, корпоративній або глобальній мережі залежно від завдань, що виконуються системою;

- *Інтернет/Інтранет і веб-технології* – використання Інтернету як транспортного середовища, а також реалізація доступу користувачів через веб-браузер; архітектуру «клієнт – сервер» – система складається із СУБД, серверної частини (сервер програм) і клієнтської частини (АРМи) [12].

Історія АБІС розпочалася у 1970-х роках. Спочатку комп'ютерні технології почали застосовувати для автоматизації обліку фондів бібліотеки. Поява наприкінці 1980-х рр. нових операційних систем збагатили функціональні можливості АБІС, що відразу знайшло застосування у великих бібліотеках світу. З впровадженням персональних комп'ютерів, на їх базі в бібліотеках почали створювати АБІС. Система розміщувалася на одному комп'ютері, користувачі працювали в режимі розподіленого часу. Пізніше виникають АБІС на базі локальної обчислювальної мережі. Системи охоплюють або частину операцій, або весь традиційний бібліотечний цикл. Це сприяло їх широкому розповсюдженню в бібліотеках. А з появою новітніх інтернет-технологій розробники АБІС запропонували ще більше функцій пов'язаних з Інтернетом. Головним елементом традиційної АБІС стає електронний каталог (ЕК) з усіма його функціями. Всі традиційні бібліотечні процеси при роботі в АБІС зберігаються фондів в тому вигляді до якого всі звикли. В ЕК присутні посилання на повні тексти, малюнки, аудіо- і відео-матеріали, а також посилання на ресурси Інтернет.

Будь-яка АБІС розробляється на засадах класичного структурного програмування, у якому модульний принцип побудови системи є основним. Звичайно кількість розроблених модулів, програм у різних системах різна, однак основні з них є у кожній. Це, зокрема:

- адміністрування, що містить функції налаштування системи та її

модифікації;

- комплектування фонду;
- каталогізація;
- інформаційний пошук і замовлення видань; обслуговування читачів;
- створення інтернет/ інтранет-сервісів, які виконують функції пошуку, замовлення й каталогізації;
- забезпечення корпоративних технологій;
- блок реєстрації читачів;
- модуль міжбібліотечного абонементу та електронної доставки документів.

Повноцінне впровадження АБІС з урахуванням сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій не можливе без відповідних заходів щодо організації адміністрування та функціонування комп'ютерної мережі бібліотеки, організації мережевої взаємодії її користувачів, а отже, вимагає прийняття інтегрованих рішень, які враховували б особливості архітектури АБІС, доступні для бібліотеки телекомунікаційні рішення, оптимальні моделі мережевої взаємодії.

Більшість сучасних АБІС мають виражену клієнт-серверну архітектуру. Вона вимагає відповідної організації мережевої взаємодії користувачів із сервером та налагодження серверного обладнання, професійного обслуговування серверних баз даних. Клієнт-серверне рішення потребує цілодобової підтримки серверного обладнання (непрацездатність сервера в такій архітектурі призводить до недієздатності всієї системи загалом), що, у свою чергу, потребує створення спеціальної технічної служби, очолюваної системним адміністратором. Крім того, робота з програмним забезпеченням цього класу, де мережа, сервер та робочі станції користувачів мають працювати як єдиний «організм», висуває певні вимоги до рівня відповідальності, інформаційної культури, грамотності всього бібліотечного штату.

Згідно із С. А. Клейменовим, технічні та технологічні заходи щодо

адміністрування комп'ютерної мережі містять:

- проектування мережі;
- підбір та закупівлю комп'ютерів, мережевого та периферійного обладнання, програмного забезпечення;
- налагодження й адміністрування серверів;
- налагодження, модернізацію й адміністрування мережі;
- налагодження й обслуговування комп'ютерного та мережевого обладнання;
- забезпечення інформаційної безпеки та резервування даних;
- інформаційну підтримку користувачів [13].

У деяких невеликих системах (наприклад, які мають до 15–20 робочих місць, розташованих локально в межах однієї невеликої будівлі) на системного адміністратора покладаються також обов'язки безпосередньої підтримки користувачів. На виконання відводиться більша частина робочого часу, тому у великих інформаційних системах рекомендується звільнити системного адміністратора від робіт з надання допомоги користувачам. Додаткові обов'язки останнього повинні містити: підготовку кваліфікованих користувачів до виконання ними обов'язків з ведення архівів; відповіді на запитання та вимоги користувачів мережі щодо можливостей їхнього доступу до мережевих ресурсів, а також інформування про продуктивність їхньої щоденної роботи; участь у роботах з розвитку та модернізації корпоративної мережі; ведення журналу системної інформації.

Інформація в наш час є ключовим елементом успішної діяльності організації, потужним ресурсом, яким необхідно належним чином керувати. Основна функція будь-якої бази даних організації полягає в забезпеченні безперебійного управління потоками інформації, які підтримують оперативну діяльність організації та визначають її майбутнє. Наявність комп'ютеризованої системи управління даними ще не є гарантією того, що дані ефективно використовуватимуться. Така система є лише засобом управління даними й для одержання відповідного результату має ефективно

використовуватись. Отже, проблема автоматизації діяльності організації полягає не в інсталяції комп'ютерів і програмного забезпечення, а в їхньому ефективному використанні.

П. Роб та К. Коронел чітко визначають у своїй праці основні переваги ефективного використання бази даних в організації:

- *інтерпретація та представлення даних* шляхом структурування й упорядкування необробленої («сирої») інформації;
- *поширення інформації* серед визначеного кола людей у потрібний час; захист даних і контроль доступу до них;
- *контроль дублювання даних*, використання даних як на зовнішньому, так і на внутрішньому рівнях [14].

Упровадження корпоративної бази даних (наприклад, для бібліотек – це загальнобібліотечний електронний каталог) вимагає ретельного планування й створення відповідного структурного підрозділу, укомплектованого, у першу чергу, особами, відповідальними за адміністрування бази даних. Адміністратори такого рівня повинні мати відмінні навички роботи з персоналом, поєднані з глибоким розумінням специфіки організації та різних сфер її діяльності. Під час упровадження інформаційної системи на підприємстві, згідно з Р. Мюрреєм [14], вирішуються такі основні блоки проблем:

- технологічні: програмне та апаратне забезпечення;
- організаційні: адміністративні дії;
- інтелектуальні: внутрішня протидія співробітників корпорації будь-яким нововведенням.

Упровадження інформаційної системи в масштабі всієї організації значно впливає на характер роботи людей, їхні функції, професійний статус, міжособистісні стосунки. Можлива поява нових співробітників, які становитимуть конкуренцію давно працюючим, особливо стосовно виконання нових функцій, ефективність праці оцінюватиметься зовсім за іншими стандартами. Можливий також інтелектуальний шок, бо в системах баз даних

дані контролюються набагато точніше. Підрозділи, які працювали раніше автономно, мають змиритися з тим, що їхня інформація стане загальнодоступною.

Слід враховувати й психологічні наслідки впровадження нової системи. Е. Тоффлер у книзі «Шок майбутнього» [15] написав, що людство захоплює невідомий раніше психологічний стан, який за своєю дією може бути прирівняний до захворювання. Є в цієї «хвороби» і своя назва: «футурошок», або «шок майбутнього». Цей термін позначає руйнівний стрес і дезорієнтацію, які викликають у індивідів надто великі зміни, що відбуваються за дуже короткий час. Багато співробітників під час освоєння нової системи стикаються з інформаційним перенавантаженням, тому їм може знадобитися деякий час для адаптації до нових умов. Коли база даних уводиться в експлуатацію, співробітники можуть з великим небажанням користуватися даними з неї, можуть піддавати сумніву точність і повноту такої інформації. Ось чому відділ адміністрування бази даних повинен велику увагу приділяти роз'ясненню незрозумілих питань, виробленню в членів колективу навичок роботи з новою системою та усвідомлення її переваг.

Основними напрямками роботи адміністратора баз даних у будь-якій установі є управління даними, забезпечення функціонування інформаційної системи в цілому та взаємодія з кінцевим користувачем.

Для повноцінного функціонування системи баз даних в організації її адміністратор має вирішувати такі основні завдання:

- забезпечувати спільне використання даних і готовність їх до використання; усувати несуперечність даних та забезпечувати їхню цілісність;
- підтримувати безпеку та конфіденційність даних;
- визначати межі й характер використання інформації.

Крім управління даними адміністратор баз даних взаємодіє безпосередньо з користувачами організації, які мають різні рівні комп'ютерної підготовки. Працюючи з користувачами, адміністратор баз даних виконує на підприємстві такі функції:

– *збирання вимог користувачів.* Кінцевий користувач бачить тільки частину інформаційної картини, інколи лише верхівку айсберга. Адміністратор баз даних зобов'язаний бачити всю схему даних організації в цілому. Максимально повне врахування інформаційних потреб і проблем користувачів, створення комфортних умов для праці значно підвищує довіру користувачів до інформаційної системи;

– *розв'язання конфліктів й проблем.* Вирішення інформаційних проблем одного підрозділу може спричинити їх виникнення в іншому, адже в кожній групі користувачів є специфічні вимоги до інформації, які можуть не збігатися з вимогами інших. Як правило, користувачів не цікавить як їхня інформація впливає на інші підрозділи. Адміністратор баз даних має право й повинен уміти розв'язувати ці інформаційні конфлікти.

– *організація навчання і підтримки користувачів.* Адміністратор баз даних має забезпечити процес навчання та підготовки кінцевих користувачів і за потреби його координувати. Насамперед ідеться про ознайомлення з основними функціями та правилами використання програмного забезпечення бази даних.

Однією з основних функцій адміністрування інформаційної системи є забезпечення інформаційної безпеки та нейтралізація загроз сталому функціонуванню системи (процесів або явищ, які можуть призвести до знищення, втрати цілісності, конфіденційності або доступності інформації) [15].

АБІС нового покоління пропонують інструментарій для вирішення основних завдань з підтримання семантичних бібліотечних інструментів та необхідних наборів метаданих об'єктів документально-інформаційних комунікацій. Сучасні АБІС пропонують реалізацію традиційних бібліотечних функцій в онлайн-режимі для віддалених користувачів: доступ до електронного каталогу та баз даних; систематичний пошук за ієрархічним рубрикатором або тезаурусом; онлайн-доступ до електронних інформаційних ресурсів і повнотекстових баз даних; доступ до електронних

каталогів інших бібліотек; перегляд спеціалізованих електронних журналів та електронних колекцій періодики; можливість віддаленого замовлення документів; електронна доставка документів. Завдяки розвинутим бібліотечним стандартам опису інформаційних ресурсів будь-якої природи потенціал АБІС може бути з успіхом використаний для формування комплексу бібліотечного сховища знань та реалізації інтелектуального доступу до документального фонду бібліотеки.

Отже, розвинуті можливості інформаційно-пошукової системи АБІС та можливість підтримувати різні стандарти метаданих, наявність складних зв'язків між записами системи дають змогу забезпечити підтримку не тільки бібліографічних каталогів, а реалізувати інші моделі даних – архівні, музейні тощо. Ці можливості надають істотні переваги у створенні єдиного культурного бібліотечно-інформаційного простору. Реалізація на єдиній програмно-технологічній платформі бібліотечних та архівних баз даних створює передумови для організації єдиних пошукових інструментів для поточного та ретроспективного документального фонду бібліотеки.

Висновки до розділу 2

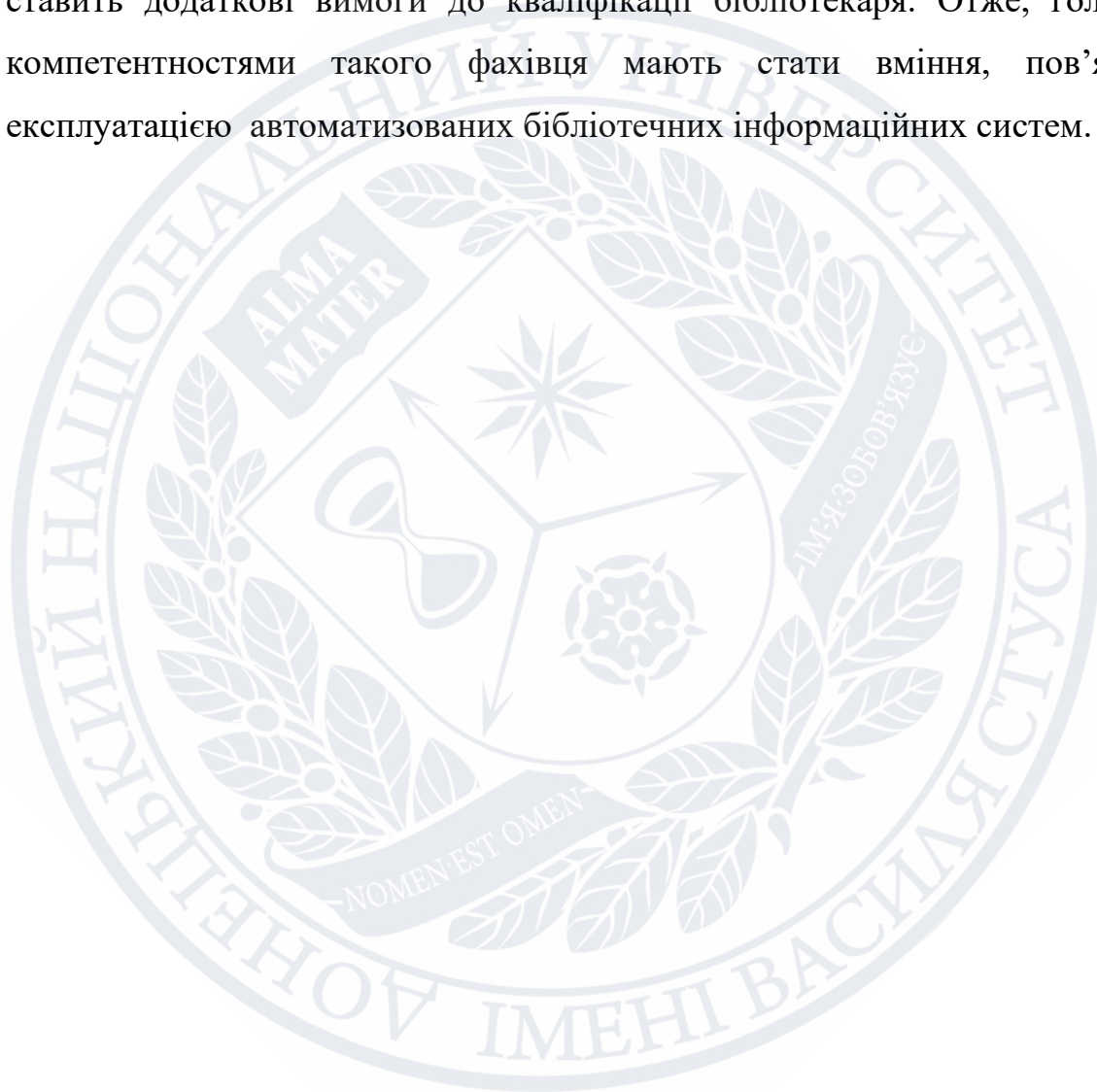
Аналіз сутності інформаційної діяльності бібліотек дозволяє зробити такі висновки:

1. Діяльність бібліотек полягає у взаємодії кадрів між собою і зовнішніми комунікантами, яких поєднують під єдиною назвою «Користувачі». Ця взаємодія повинна забезпечуватись методичними та інструктивними документами, єдиною системою класифікації та кодування, а також інформаційною базою.

2. Поняття «інформаційне забезпечення діяльності бібліотеки» полягає у визначені у кожній бібліотеці відповідних складових інформаційного забезпечення: методичних та інструктивних документів, уніфікованої системи

класифікації та кодування, складових інформаційної бази, об'єктів, що взаємодіють в системі.

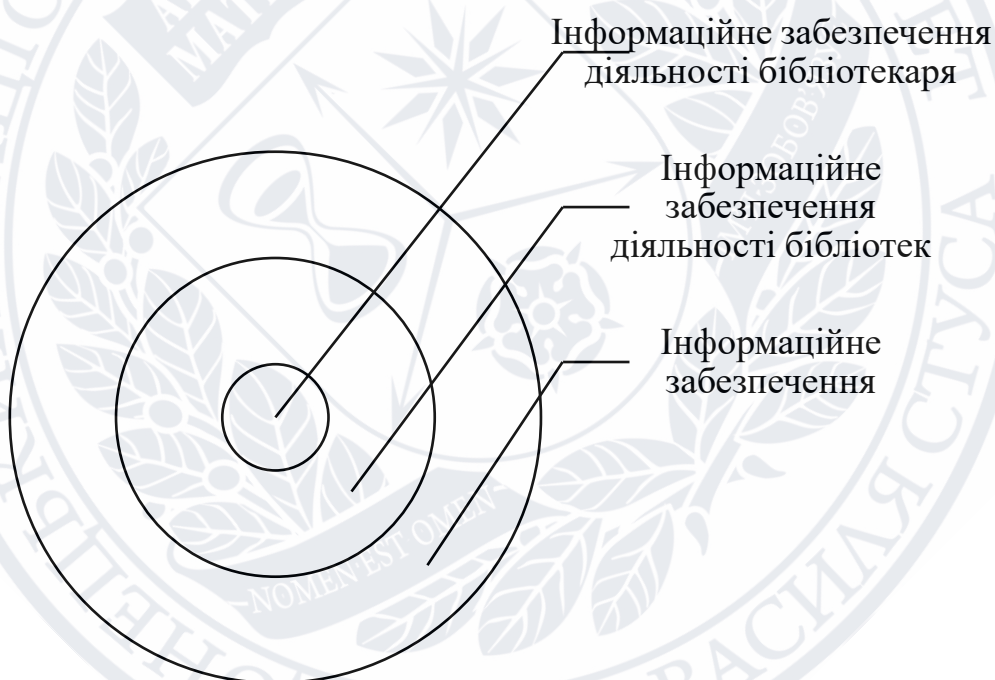
3. Основою інформаційної бази у сучасних умовах інформатизації суспільства є автоматизовані бібліотечні інформаційні системи, які дозволяють розв'язувати складні завдання, пов'язані з формуванням, збереженням та управлінням електронними інформаційними ресурсами, що ставить додаткові вимоги до кваліфікації бібліотекаря. Отже, головними компетентностями такого фахівця мають стати вміння, пов'язані з експлуатацією автоматизованих бібліотечних інформаційних систем.

РОЗДІЛ 3

ПОНЯТТЯ «ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКАРЯ»

Як було показано у розділі 2, в системі забезпечення діяльності бібліотек беруть участь керівні і професійні працівники бібліотек, а також користувачі. Кожен з них для успішної комунікації повинен використовувати єдині методичні та інструктивні документи, уніфіковані системи класифікації та кодування, а також складові інформаційної бази (рис.3.1).

Рисунок 3.1 – Ресурси інформаційної бази

Формування інформаційного забезпечення бібліотек входить в обов'язки керівних працівників бібліотек. В цьому випадку воно повинно розв'язувати різні управлінські проблеми:

- формування пропозицій для задоволення потреб очікувань користувачів;

- управління різними видами забезпечень бібліотек (інформаційним, технічним, кадровим);
- формування ефективної системи внутрішньої та зовнішньої комунікації бібліотеки;
- підтримка на належному рівні кадрового потенціалу і підвищення продуктивності праці.

Формування інформаційного забезпечення є однією з ключових задач, оскільки від її правильного розв’язання залежить реалізація головної мети будь-якої бібліотеки – задоволення інформаційних потреб користувачів і підтримування на належному рівні попиту на пропоновані послуги. На особливу увагу в процесі формування заслуговує інформаційна база бібліотеки, оскільки питання її складників неурегульовано на законодавчому рівні і тому може сильно відрізнятись. Складниками інформаційної бази визначають різні інформаційні ресурси (рис. 3.2).

Рисунок 3.2 – Ресурси інформаційної бази

Книжки, журнали, газети, карти, плакати, музичні твори, фільми, комп'ютерні навчальні програми, спеціалізовані бази даних, наочні навчальні

матеріали можуть зберігатись і подаватись у різних формах: друковані, рукописні, звукові, візуальні, проєктовані, веб, електронні (віддаленого доступу), цифрові, мультимедійні, з онлайн доступом, трьохвимірні [12]. Наведений перелік є неповним і може змінюватись у часі, що знов вимагає від керівництва забезпечення постійного моніторингу змін в інформаційному забезпеченні бібліотеки і формування адекватної реакції на них.

Управління цифровими і електронними ресурсами потребує технічного і спеціалізованого програмного забезпечення.

Електронні ресурси можуть пропонуватись у вигляді електронних каталогів; тематично-орієнтованих бази даних, баз даних авторитетних файлів, цифрової бібліотеки, інституційного репозиторію.

Електронний каталог – одна чи декілька бібліографічних баз даних, що зберігають основні фонди бібліотеки. На їх основі надаються основні послуги бібліотеки:

- автоматизований доступ і завантаження видань;
- формуються додаткові послуги (пошук публікацій, ксерокопіювання, міжбібліотечний абонемент, електронна доставка документів, друк за попереднім замовленням, пошук тематичних матеріалів).

Складниками електронного каталогу можуть бути бібліографічні або бібліографічно-реферативні бази даних, сформовані за принципом відповідності матеріалів категорії ресурсу: дисертації, періодика, статті, книжки, автореферати, мультимедіа тощо. Бібліографічні записи електронного каталогу також можуть містити посилання на повні тексти ресурсів. Такі записи можуть бути об'єднані в окремі повнотекстові бази даних, які можуть відокремлюватися як віртуальні для користувачів або створюватися первинно як окремі бази даних. Як правило, для зручного користування електронний каталог надається через веб-інтерфейс і може бути частиною спільного каталогу кількох бібліотек.

Проблемно-орієнтовані бази даних можуть представляти фонди цілих галузевих бібліотек, а також містити систематизовані посилання на широке

коло ресурсів, які не належать до колекцій бібліотеки.

Бази даних авторитетних файлів побудовані за принципом класифікації ресурсів за предметними рубриками, іменами осіб, найменуваннями організацій. Вони призначені для здійснення авторитетного контролю над бібліографічними базами даних та забезпечення релевантних результатів пошуку для користувачів. Для цього авторитетні бази даних підключаються до бібліографічних баз даних.

Цифрова (електронна) бібліотека – розподілена інформаційна система, що дозволяє здійснювати користувацький онлайн доступ до колекцій цифрових (електронних) документів (текст, графіка, аудіо, відео і т.ін.) через веб-інтерфейс.

Вищі навчальні заклади відповідно до ліцензійних умов провадження освітньої діяльності також зобов'язані формувати власні навчальні, наукові і науково-методичні фонди. Такий відкритий електронних архів називають інституційним репозиторієм. Інституційний репозиторій індексується науковими пошуковими платформами і впливає на міжнародні і національні рейтинги закладу.

Зазначимо, що усі традиційні ресурси або їх окремі частини можуть оцифровуватись і поступово поповнювати цифрову (електронну) бібліотеку. Це сприяє збереженню і поширенню матеріалів, що недоступні широкому загалу, у тому числі національної спадщини.

Отже, керівні кадри бібліотек вирішують адміністративні завдання але комунікацію з користувачами і задоволення їх інформаційних потреб забезпечують працівники, які за кваліфікаційними характеристиками не дарма віднесені до категорії «Професіонали». Як було показано вище, такі фахівці крім своїх фахових навичок повинні вміти професійно працювати з електронними даними:

- налагоджувати, впроваджувати і використовувати у роботі автоматизованих бібліотечних інформаційних систем (АІБС);
- користуватись інформаційно-пошуковими системи;

- користуватись офісним програмним забезпеченням (застосунками MS Excel, MS Word, MS PowerPoint);
- здійснювати обробку матеріалів за допомогою відеоредакторів;
- вести блоги, сторінки у соціальних мережах, відеоканалів YouTube;
- робити опитування;
- організовувати очні і онлайн зустрічі;
- забезпечувати проведення рекламних заходів.

Якісне виконання покладених на бібліотекаря завдань потребує вмінь ефективного використання інформаційних джерел – ресурсів. Такі вимоги до бібліотекаря піднімають проблему пошуку фахівців відповідної кваліфікації. Головні компетентності такого фахівця полягають у вмінні використовувати у роботі автоматизовані бібліотечні інформаційні системи.

Отже, виходячи з положення даного дослідження дозволяють визначити сутність поняття «інформаційне забезпечення діяльності бібліотекаря», яке слід розуміти як комплекс методичних та інструктивних документів, уніфікованої системи класифікації та кодування, а також засобів доступу до складових інформаційної бази з метою задоволення інформаційних потреб користувачів у процесі виконання трудових обов'язків відповідно до занятої посади.

Висновки до розділу 3

Аналіз теоретичних положень і практичних аспектів бакалаврської роботи дозволив:

1. Визначити проблему формування інформаційного забезпечення однією з ключових задач, оскільки від її правильного розв'язання залежить реалізація головної мети будь-якої бібліотеки – задоволення інформаційних потреб користувачів і підтримування на належному рівні попиту на пропоновані бібліотекою послуги.

2. Визначити сутність поняття «інформаційне забезпечення діяльності бібліотекаря», яке слід розуміти як комплекс методичних та інструктивних документів, уніфікованої системи класифікації та кодування, а також засобів доступу до складових інформаційної бази з метою задоволення інформаційних потреб користувачів у процесі виконання трудових обов'язків відповідно до зайнятої посади.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставлених завдань магістерської роботи були отримані такі результати і зроблені такі висновки:

Сучасні потреби інформаційного суспільства потребують залучення до процесів забезпечення діяльності бібліотек фахівців широкого профіля зі знаннями і набором компетенцій із різних галузей науки. Працівник сучасної бібліотеки повинен володіти принципово новими знаннями, вміннями та навичками суміжних галузей знань та сфер діяльності: інформатики, психології, педагогіки, соціології, правознавства, культурології та багато ін.

Взаємодія учасників зовнішнього і внутрішнього середовищ бібліотечного інформаційного простору повинна забезпечуватись методичними та інструктивними документами, єдиною системою класифікації та кодування, а також інформаційною базою. Саме вони стають основою інформаційне забезпечення діяльності бібліотеки.

Важливою основою інформаційної бази у сучасних умовах інформатизації суспільства є автоматизовані бібліотечні інформаційні системи, які дозволяють розв'язувати складні завдання, пов'язані з формуванням, збереженням та управлінням електронними інформаційними ресурсами, що ставить додаткові вимоги до кваліфікації бібліотекаря. Отже, головними компетентностями такого фахівця мають стати вміння, пов'язані з експлуатацією автоматизованих бібліотечних інформаційних систем.

В процесі виконання бакалаврської роботи запропоновано визначення сутності поняття «інформаційне забезпечення діяльності бібліотекаря», яке слід розуміти як комплекс методичних та інструктивних документів, уніфікованої системи класифікації та кодування, а також засобів доступу до складових інформаційної бази з метою задоволення інформаційних потреб користувачів у процесі виконання трудових обов'язків відповідно до занятої посади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Правове регулювання створення та використання електронних інформаційних ресурсів бібліотек України. – URL: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/about/law.php3> (дата звернення: 12.02.2021)
2. Перелік законодавчих та нормативних документів по забезпеченню діяльності бібліотек закладів вищої освіти України. – URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/283> (дата звернення: 12.02.2021)
3. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу». – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
4. Національний класифікатор України класифікатор професій ДК 003:2010. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> (дата звернення: 20.03.2021).
5. Типова посадова інструкція бібліотекаря загальноосвітнього навчального закладу (в якості моделі для розроблення аналогічних інструкцій на місцях) – URL: http://yasnohorodka-school.edukit.kiev.ua/biblioteka/tipova_posadova_instrukciya_bibliotekarya_zagaljnoosvitnjogo_navchaljnogo_zakladu/ (дата звернення: 20.03.2021).
6. Типова посадова інструкція завідувача бібліотеки загальноосвітнього навчального закладу. – URL: http://gymnasium6.edu.kh.ua/shkiljna_biblioteka/kolegam/dokumentaciya/tipova_posadova_instrukciya_zaviduvacha_biblioteki_zagaljnoosvitnjogo_navchaljnogo_zakladu/ (дата звернення: 20.03.2021).
7. Бібліотекар-систематизатор / Вакантна посада// Сайт пошуку роботи. – URL: <https://www.work.ua/jobs/4343303/> (дата звернення: 15.05.2021).
8. Бібліотекар / Вакантна посада // Сайт пошуку роботи. – URL: <https://www.work.ua/jobs/4331884/> (дата звернення: 15.05.2021).
9. Бібліотекар / Вакантна посада // Сайт пошуку роботи. – URL:

<https://www.work.ua/jobs/4331884/> (дата звернення: 15.05.2021).

10. Головний бібліотекар / Кваліфікаційні характеристики працівників бібліотек централізованих бібліотечних систем // Сайт пошуку роботи. – URL: <https://lib.kherson.ua/ukr-dose1-6.htm/> (дата звернення: 21.03.2021).

11. Информационные технологии в экономике и управлении: [учебно-методический комплекс] / [В.П. Божко, Д.В. Власов, М.С. Гаспарян]. – М.: Изд. центр ЕАОИ, 2010. – 120 с.

12. Безкоштовні АБІС [Електронний ресурс] // Могилянська Бібліотекарка: [персональний блог Тетяни Ярошенко]. – 2018. – Режим доступу: <http://kmalibrary.blogspot.com/2014/10/blog-post.html> (дата звернення 17.05.2021).

13. Клейменов С. А. Администрирование в информационных системах : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / С. А. Клейменов, В. П. Мельников, А. М. Петраков. – М. : Академия, 2020. – 272 с

14. Роб П. Системы баз данных: проектирование, реализация и управление / П. Роб, К. Коронел. – 5-е изд., перераб. и доп. – СПб. : БХВ-Петербург, 2015. – 1040 с.

15. Тоффлер Е. Третья Хвиля / Е. Тоффлер ; пер. з англ. А. Євса ; ред. пер. В. Шовкун. – К. : Всесвіт, 2000. – 475 с. – (Міжнародний футурологічний бестселер).

16. Організація роботи комплексу інформаційно-технологічних систем бібліотеки ВНЗ: методичні рекомендації. – URL: http://eprints.rclis.org/20559/1/Complex_IT.pdf (дата звернення: 15.05.2021).

17. Коржик, Н. Професійні компетенції бібліотекаря XXI століття / Н. Коржик // Вісн. Кн. палати. – 2017. – № 6. – С. 12–14